

DOI: 10.31648/an.5219

UWARUNKOWANIA WYBORU
NAUKI JĘZYKA FRANCUSKIEGO
PRZEZ POLSKICH LICEALISTÓW¹

REASONS AND CIRCUMSTANCES FOR THE CHOICE
OF FRENCH LANGUAGE LEARNING
BY POLISH SECONDARY SCHOOL STUDENTS

Radosław Kucharczyk

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1861-1358>

Uniwersytet Warszawski / University of Warsaw

e-mail: r.kucharczyk@uw.edu.pl

Krystyna Szymankiewicz

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8598-3418>

Uniwersytet Warszawski / University of Warsaw

e-mail: k.szymankiewicz@uw.edu.pl

Keywords: French, secondary school, Poland, social representation, choice of language

Abstract: The aim of this article is to present the results of a sociological study diagnosing the reasons and circumstances for the choice of French as a second foreign language by Polish youth in secondary schools. In our study, we focused on two groups of factors. The first of these concerns systemic solutions that affect the position and perception of French as a second foreign language taught in secondary schools as a consequence of the organization of foreign language teaching in Polish schools. The second group of factors is related to students themselves and, more specifically, to social representations they have about French and its learning, language biography and experiences stemming from contacts with French beyond school. Our goal was to determine if and how these factors have the power to influence the motivation to study French in secondary schools. The study was a survey and included a sample of over 500 secondary school students from Warsaw and nearly 400 secondary school students from the Świętokrzyskie Province.

¹ Pierwsza część badania przedstawionego w obecnym artykule, dotycząca licealistów z Warszawy, została wykorzystana do opracowania artykułu pt. *Les représentations de la langue française chez des élèves polonophones. Quel impact sur le choix de la langue étrangère à l'école?*, który ukaże się w czasopiśmie „Neofilolog”.

Wstęp

Podjętując badanie socjologicznych uwarunkowań wyboru nauki języka francuskiego jako drugiego języka obcego przez polską młodzież w liceum ogólnokształcącym, uznaliśmy za istotne zwrócenie uwagi na dwie grupy czynników. Pierwsza z nich dotyczy rozwiązań systemowych, które poprzez organizację nauczania języków obcych w polskich szkołach wpływają na pozycję i percepcję języka francuskiego jako drugiego języka obcego nauczanego w liceach. Druga grupa czynników związana jest z osobą ucznia, a ściślej z podzielanymi przez niego reprezentacjami społecznymi dotyczącymi języka francuskiego i jego nauki, z biografią językową oraz z doświadczeniami z kontaktów z językiem francuskim poza szkołą. Naszym celem było określenie, czy i w jaki sposób czynniki te posiadają moc wpływania na motywację do podjęcia nauki języka francuskiego w liceum. Badanie, które przedstawimy, miało charakter sondażowy i objęło próbę ponad 500 licealistów z Warszawy oraz blisko 400 uczniów liceów z województwa świętokrzyskiego. Zanim jednak przejdziemy do prezentacji wyników ankiety, konieczne wydaje się krótkie omówienie wspomnianych dwóch grup czynników mogących warunkować wybór nauki języka obcego przez licealistów.

1. Systemowe uwarunkowania nauki drugiego języka obcego w polskich liceach. Sytuacja języka francuskiego

W Polsce, nauka pierwszego języka obcego jest obowiązkowa od pierwszej klasy szkoły podstawowej² aż do końca obowiązkowej nauki szkolnej, czyli przez 12 lat³. Zgodnie z obowiązującą podstawą programową kształcenia ogólnego zasadą jest kontynuowanie w szkole ponadpodstawowej nauki języka obcego, który realizowano na poprzednich etapach edukacyjnych jako pierwszy. W liceum ogólnokształcącym możliwa jest kontynuacja nauki tego samego języka obcego lub rozpoczęcie nauki innego języka obcego.

Z danych na temat powszechności nauczania języków obcych w polskich szkołach wynika, że pierwszym językiem obcym dla prawie wszystkich uczniów jest język angielski⁴. Jeśli chodzi o drugi język obcy, to wyraźnie zaznacza się dominacja języka niemieckiego, zaś pozycja języka francuskiego wydaje się słaba⁵.

² Od roku szkolnego 2009/2010 na podstawie *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*.

³ Zgodnie z wytycznymi *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* (Dz.U. 2018 poz. 467).

⁴ Por. np. *Oświata i wychowanie...* [2018].

⁵ W roku szkolnym 2017/2018 języka francuskiego uczyło 2,3% ogółu uczniów (szkoła podstawowa, gimnazjum, liceum ogólnokształcące) [*Oświata i wychowanie...* 2018, 63].

W naszym badaniu zainteresowaliśmy się uwarunkowaniami wyboru języka francuskiego na poziomie liceum ogólnokształcącego, gdyż to etap edukacyjny, na którym język francuski jest, w porównaniu do etapu poprzedniego, dostępniejszy dla uczniów. Należy jednak podkreślić, że jednocześnie odsetek polskich licealistów wybierających naukę języka francuskiego okazał się dwukrotnie niższy niż adekwatna średnia europejska, która wynosiła 23% licealistów wg raportu *Eurydice* [2017, 76]. Biorąc pod uwagę czynnik intensywności oferowanej nauki języka, objęliśmy badaniem zarówno licealistów realizujących program podstawowy kształcenia z języka francuskiego jako drugiego języka obcego, jak i uczniów jednego liceum z oddziałami dwujęzycznymi (uczniowie klas dwujęzycznych i zwykłych).

2. Uwarunkowania wyboru nauki języka obcego związane z osobą ucznia. Rola reprezentacji społecznych na temat języka francuskiego

Z informacji przywołanych powyżej wynika, iż możliwości wyboru nauki drugiego języka obcego w liceum pozostają w dużym stopniu określone przez dostępność danego języka w ofercie szkoły, do której uczeń zostanie przyjęty w wyniku rekrutacji. Wybór podejmowany przez ucznia w tym kontekście podlega jednak różnym indywidualnym uwarunkowaniom, z których do istotniejszych należą reprezentacje społeczne, jakie młody człowiek podziela na temat danego języka i jego nauki. Chodzi tutaj o to, co Danièle Moore określa jako „wyobrażenia i koncepcje, wytwarzane przez użytkowników języka odnośnie jego norm, cech charakterystycznych, statusu w stosunku do innych języków”⁶ [Moore 2001, 9, tłum. własne]. Reprezentacje dotyczące języków to rodzaj reprezentacji społecznych, stanowiących „rodzaj świadomości, wypracowanej i podzielanej społecznie, mającej cel praktyczny i pozwalającej budować rzeczywistość wspólną dla całej grupy społecznej”⁷ [Jodelet 1994, 36, tłum. własne]. Ten swoisty system interpretacyjny cechuje złożoność: współlistnieją w nim i wzajemnie na siebie wpływają czynniki poznawcze, afektywne, ideologiczne, postawy, opinie i wartości. Kolejną cechą systemu, jak zaznaczono, jest jego praktyczność: służy on rozumieniu rzeczywistości oraz wpływa na zachowania jednostek wobec określonych obiektów. W interesującym nas przypadku oznacza to, iż reprezentacje społeczne na temat języka francuskiego mogą wywierać wpływ na motywację do podjęcia nauki tego języka. Szczególne znaczenie będą miały pod tym względem elementy wspomnianych reprezentacji takie jak

⁶ „les images et les conceptions que les acteurs sociaux se font d’une langue, de ce que sont ses normes, ses caractéristiques, son statut au regard d’autres langues”.

⁷ “C’est une forme de connaissance, socialement élaborée et partagée, ayant une visée pratique et concourant à la construction d’une réalité commune à un ensemble social”.

[Dabène 1997, 21-22; Defays 2018, 37]: ocena przydatności języka w różnych dziedzinach życia, ocena prestiżu związanego z użyciem języka i osobami nim się posługującymi, przekonania na temat stopnia trudności nauki języka, skojarzenia z bogactwem kulturowym, pozytywne lub negatywne nastawienie afektywne (wynikające np. z uwarunkowań historycznych) oraz postrzeganie walorów estetycznych języka. Wszystkie wyżej wymienione aspekty reprezentacji społecznych języka uwzględniono w kwestionariuszu ankiety, który zostanie omówiony w następnej części, poświęconej relacji z badania⁸.

3. Metodologia badania własnego

3.1. Pytania i hipotezy badawcze

W celu przeprowadzenia badania własnego, stanowiącego główny trzon niniejszego artykułu, sformułowano następujące pytania oraz hipotezy badawcze:

- P1:** Jakie reprezentacje dotyczące języka francuskiego mają polscy uczniowie?
- H1:** Reprezentacje polskich licealistów dotyczących języka francuskiego są dość stereotypowe: uczniowie postrzegają francuski jako język kultury, jako ładny język, lecz trudny do nauki, który jest średnio przydatny na rynku pracy.
- P2:** Czy istnieją znaczące różnice pomiędzy reprezentacjami dotyczącymi języka francuskiego u licealistów uczących się i nieuczących się języka francuskiego?
- H2:** Uczący się języka francuskiego postrzegają go w sposób mniej stereotypowy niż ci, którzy się go nie uczą: ich reprezentacje są bardziej realistyczne i bardziej pozytywne. Co więcej, język francuski wydaje się im bardziej użyteczny niż licealistom, którzy się go nie uczą.
- P3:** Czy istnieją znaczące różnice pomiędzy reprezentacjami dotyczącymi języka francuskiego u uczniów zdobywających wiedzę w szkołach warszawskich i wybranych szkołach województwa świętokrzyskiego (szkoły starachowickie i ostrowieckie)?
- H3:** Ze względu na mniejsze możliwości kontaktu z językiem francuskim w otoczeniu szkół województwa świętokrzyskiego niż w przypadku szkół warszawskich istnieją różnice w postrzeganiu języka przez młodzież z obu obszarów.
- P4:** Które ze zbadanych reprezentacji mogą decydować o wyborze języka francuskiego jako obowiązkowego przedmiotu szkolnego przez uczniów?

⁸ W ankiecie zwróciliśmy uwagę także na takie czynniki jak biografia językowa ucznia oraz możliwość kontaktu z językiem francuskim w najbliższym otoczeniu i podczas zagranicznych podróży. Uznaliśmy bowiem, iż czynniki te mogą wpływać na kształtowanie się reprezentacji języka francuskiego i na motywację do podjęcia lub kontynuacji jego nauki.

H4: Kryteria, które mogą wpłynąć pozytywnie na wybór języka francuskiego jako obowiązkowego przedmiotu szkolnego, są przede wszystkim natury pragmatycznej i estetycznej.

P5: Które ze zbadanych reprezentacji mogą decydować o odrzuceniu języka francuskiego jako obowiązkowego przedmiotu szkolnego przez uczniów?

H5: Kryteria, mogące wpłynąć negatywnie na wybór języka francuskiego jako obowiązkowego przedmiotu szkolnego, są przede wszystkim związane z postrzeganiem francuskiego jako języka, którego nauka może być trudna, jak również języka mało przydatnego w życiu, co wynika z jego relatywnie słabej pozycji w Polsce.

3.2. Narzędzie użyte w badaniu

W badaniu został wykorzystany kwestionariusz ankiety składający się z czterech części. W związku z liczną próbą badawczą (cf. 3.3), wszystkie pytania ankiety były pytaniami zamkniętymi. Tabela 1 zawiera opis kwestionariusza ankiety wykorzystanego w badaniu.

Tabela 1. Charakterystyka kwestionariusza ankiety użytego w badaniu

Część kwestionariusza	Grupa docelowa	Pytania	Cel(e)
I.	wszyscy uczniowie	---	zebranie podstawowych danych o badanych uczniach (płeć, klasa, języki, których uczniowie uczyli się w szkole podstawowej i gimnazjum)
II.	wszyscy uczniowie	I.	zbadanie reprezentacji uczniów dotyczących języka francuskiego postrzeganego jako zjawisko*: <ul style="list-style-type: none"> • językowe (jednostki: I.19, I.20, I.22, I.23) • estetyczne (jednostki: I.3, I.10, I.11, I.12, I.17, I.21, I.24) • kulturowe (jednostki: I.1, I.2, I.4, I.5, I.6, I.7, I.9) • społeczne (jednostki: I.13, I.14, I.15, I.16) • polityczne (jednostki: I.8, I.18, I.25, I.26)
		II.	zbadanie reprezentacji uczniów dotyczących użyteczności języka francuskiego
		III.	zbadanie intensywności kontaktu ankietowanych uczniów z językiem francuskim
III.	uczniowie uczący się języka francuskiego	IV.	zbadanie motywów podjęcia nauki języka francuskiego w liceum ogólnokształcącym
		VI.	zebranie informacji na temat liczby godzin języka francuskiego w tygodniu
IV.	uczniowie nieuczący się języka francuskiego	VIII.	zbadanie motywów niepodjęcia nauki języka francuskiego w liceum ogólnokształcącym

* W celu opracowania kafeterii pytań ankiety na jednym z portali społecznościowych przeprowadziliśmy dyskusję. Jej uczestnicy mieli dowolnie dokończyć zdanie „Język francuski kojarzy mi się z...”. We właściwym kwestionariuszu ankiety zamieściliśmy odpowiedzi, które najczęściej powtarzały się w dyskusji.

Źródło: opracowanie własne

3.3. Próba badawcza

Badanie własne zostało przeprowadzone w pięciu liceach ogólnokształcących, przy czym trzy szkoły znajdowały się w Warszawie, a dwie w województwie świętokrzyskim: jedna w Starachowicach i jedna w Ostrowcu Świętokrzyskim. Nasz wybór nie był wyborem przypadkowym. Przede wszystkim uczniowie w wieku 16-19 lat mają już dosyć bogate doświadczenie językowe oraz wiedzę o świecie, co pozwala im wypowiadać się w sposób świadomy na temat podzielanых reprezentacji społecznych. Ponadto ankiety przeprowadzono w szkołach warszawskich⁹, starachowickiej i ostrowieckiej: młodzież ze stolicy ma częstszy kontakt z językiem francuskim niż młodzież z mniejszych miejscowości, ponieważ w Warszawie działają francuskojęzyczne instytucje kultury, placówki dyplomatyczne i edukacyjne. I wreszcie języka francuskiego naucza się we wszystkich szkołach biorących udział w badaniu, co pozwoliło nam założyć, że zarówno wybór szkoły, jak i języków będących obowiązkowymi przedmiotami szkolnymi był świadomym wyborem uczniów. Łącznie zostało przebadanych 937 uczniów: 556 ze szkół warszawskich ($A = 556$) oraz 381 ze szkół w Starachowicach i Ostrowcu Świętokrzyskim ($B = 381$). W szkołach warszawskich francuskiego uczyło się 320 badanych ($A_1 = 320$), zaś w liceach z województwa świętokrzyskiego 117 ($B_1 = 117$). Z kolei w szkołach warszawskich 236 osób poddanych badaniu nie uczyło się tego języka ($A_2 = 236$), zaś w ostrowieckich i starachowickich 264 ($B_2 = 264$).

Bardziej szczegółowa charakterystyka licealistów biorących udział w badaniu, z podziałem na uczących się i nieuczących się języka francuskiego, zostanie przedstawiona w dalszych częściach niniejszego artykułu¹⁰.

3.3.1. Licealiści uczący się języka francuskiego

Większość ankietowanych uczniów to kobiety, które uczęszczają do pierwszej lub drugiej klasy liceum ogólnokształcącego. Przynależność do klasy jest z pewnością podyktowana okresem przeprowadzania ankiety: została ona zrealizowana pomiędzy marcem a czerwcem 2019, czyli w czasie, kiedy uczniowie klas trzecich nie uczęszczali już do szkoły lub w czasie, kiedy odbywali ostatnie lekcje poświęcone intensywnym przygotowaniom do egzaminu maturalnego. Liczba godzin lekcji języka francuskiego w tygodniu jest różna. Niemniej można zauważyć, że większość uczniów szkół warszawskich ma trzy godziny lekcji języka w tygodniu, podczas gdy zdecydowana większość licealistów z województwa świętokrzyskiego dwie godziny tygodniowo, co prawdopodobnie

⁹ W tym miejscu należy podkreślić, że jedna ze szkół warszawskich jest liceum ogólnokształcącym z oddziałami dwujęzycznymi, w którym wszyscy uczniowie uczą się obowiązkowo języka francuskiego (zarówno uczniowie klas dwujęzycznych, jak i niedwujęzycznych).

¹⁰ Dane, do których odwołujemy się w części 3.3.1 i 3.3.2 tekstu, znajdują się w tabelach zamieszczonych zbiorczo na końcu artykułu.

nie pozostaje bez wpływu na wyniki otrzymane w badaniu. Ponadto dane liczbowe pokazują, że prawie wszyscy z ankietowanych uczyli się języka angielskiego w szkole podstawowej i gimnazjum, co nie jest dziwne, biorąc pod uwagę status tego języka w polskim systemie oświaty (z reguły to pierwszy język obcy)¹¹. Warto jednak podkreślić, że w szkołach warszawskich odnotowano więcej osób, które uczyły się języka francuskiego w szkole podstawowej i gimnazjum. W liceach województwa świętokrzyskiego na wcześniejszych etapach edukacyjnych zazwyczaj uczono się języka niemieckiego. Jeśli chodzi o motywów podjęcia nauki języka francuskiego, to w dwóch grupach uczniów (A_1 i B_1) wybór nauki języka nie był narzucony przez szkołę. Różnice pomiędzy liceami widać również w innych kryteriach wyboru języka. Uczniowie szkół warszawskich w większości wybrali naukę francuskiego, ponieważ chcieli podjąć studia w kraju francuskojęzycznym lub chcieli być konkurencyjni na rynku pracy. Motywy te są rzadkie wśród respondentów ze szkół województwa świętokrzyskiego, którzy z reguły nie planują studiów w kraju francuskojęzycznym, jak również nie postrzegają języka francuskiego jako dodatkowego atutu na rynku pracy. Jeśli zaś chodzi o kontakt z językiem francuskim, różnice pomiędzy dwiema grupami szkół są bardziej widoczne. Uczniowie liceów warszawskich częściej byli we Francji niż ankietowani ze szkoły w Starachowicach i Ostrowcu Świętokrzyskim. Podobnie rzecz się ma z pobytem w kraju francuskojęzycznym innym niż Francja. Warto też podkreślić, że w szkołach warszawskich jest więcej uczniów, którzy mają znajomych posługujących się językiem francuskim. Osoby francuskojęzyczne mieszkające w ich okolicy są też bardziej liczne, co wynika z czynników, o których napisano wcześniej. Podsumowując, warto podkreślić, że nawet jeśli kontakt z językiem francuskim wydaje się stosunkowo mało intensywny w przypadku obu grup uczniów, to jest on częstszy dla uczniów szkół warszawskich niż dla osób uczęszczających do szkoły w Starachowicach i Ostrowcu Świętokrzyskim.

3.3.2. Licealiści nieuczący się języka francuskiego

Wśród ankietowanych nieuczących się języka francuskiego dominują kobiety, uczęszczające w większości przypadków do pierwszej lub drugiej klasy liceum ogólnokształcącego, co wynika z czasu przeprowadzenia badania. Jeśli chodzi o biografię językową uczniów, to prawie wszyscy uczyli się języka angielskiego w szkole podstawowej i gimnazjum i zdecydowana większość uczyła się języka niemieckiego w gimnazjum. W obu grupach nieliczne są osoby, które uczyły się francuskiego na niższych szczeblach edukacyjnych. Analizując dane dotyczące motywów niepodjęcia nauki języka francuskiego przez licealistów uczestniczących w badaniu, warto podkreślić, że prawie we wszystkich przypadkach szkoła oferowała naukę tego języka, przy czym

¹¹ Por. np. *Oświata i wychowanie...* [2018].

wielu uczniom ze szkół województwa świętokrzyskiego placówka oświatowa nie oferowała nauki w grupie odpowiadającej poziomowi, który byłby wskazany dla ankietowanych. W większości wypadków respondenci nie zdecydowali się na naukę języka francuskiego, ponieważ język im się nie podobał (tendencja bardziej widoczna wśród uczniów ze szkół województwa świętokrzyskiego), język wydawał się im trudny (tendencja również bardziej widoczna wśród licealistów ze szkół województwa świętokrzyskiego), język wydawał się im mało przydatny w przyszłości (tendencja bardziej widoczna wśród uczniów ze szkół warszawskich). Kontakt z językiem francuskim był również dosyć ograniczony, podobnie jak w przypadku osób uczących się języka w liceum ogólnokształcącym. Niemniej można znaleźć różnice pomiędzy uczniami uczęszczającymi do szkół w Warszawie oraz Starachowicach i Ostrowcu Świętokrzyskim. Są one przede wszystkim widoczne w częstotliwości pobytów we Francji i innych krajach francuskojęzycznych na niekorzyść licealistów z województwa świętokrzyskiego. Również obecność osób francuskojęzycznych w miejscu zamieszkania ucznia jest rzadsza w przypadku respondentów ze szkół w Starachowicach i Ostrowcu Świętokrzyskim, co wynika z uwarunkowań geopolitycznych.

4. Analiza wyników badania własnego

4.1. Reprezentacje uczniów dotyczące języka francuskiego

W celu zbadania reprezentacji uczniów dotyczących języka francuskiego w kwestionariuszu ankiety zawarto 26 jednostek, względem których licealiści mieli się określić, wybierając jedną z wartości między 1 a 5¹², co pozwoliło na policzenie średniej arytmetycznej wraz z odchyleniem standardowym. Wyżej wspomniane jednostki umożliwiły wyodrębnienie pięciu obszarów analizy, tj.

- język francuski jako zjawisko językowe
- język francuski jako zjawisko estetyczne
- język francuski jako zjawisko kulturowe
- język francuski jako zjawisko społeczne
- język francuski jako zjawisko polityczne.

4.1.1. Język francuski jako zjawisko językowe

Język francuski jest często postrzegany przez Polaków jako trudny ze względu na specyficzną wymowę i dosyć złożoną gramatykę. Osoby polskojęzyczne zauważają wielokrotnie, że Francuzi mówią zbyt szybko, co utrudnia zrozumienie przekazu. Te elementy znalazły się w kwestionariuszu ankiety, a odpowiedzi uczniów przedstawia tabela 2.

¹² 1 = zdecydowanie nie, 2 = raczej nie, 3 = nie mam zdania, 4 = raczej tak, 5 = zdecydowanie tak.

Tabela 2. Język francuski jako zjawisko językowe

Lp.	Język francuski kojarzy mi się z ...	A ₁ = 320		A ₂ = 236		B ₁ = 117		B ₂ = 264	
		średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe
1.	trudną wymową	3,7	1,5	4,1	4,1	3,8	1,3	3,7	1,2
2.	logiczną gramatyką	2,7	1,6	2,4	2,4	2,6	1,3	2,8	0,9
3.	charakterystyczną wymową „r”	4,7	1,2	4,1	4,1	4,1	1,2	4,0	1,0
4.	szybkim tempem mówienia	4,1	1,5	3,4	3,4	3,9	1,2	3,2	1,1

Źródło: opracowanie własne

Z analizy danych wynika, że większości badanych język francuski kojarzy się z charakterystyczną wymową „r”, a mniej z logiczną gramatyką. Jeśli chodzi o różnice, to uczący się języka (bez względu na lokalizację szkoły) zwracają uwagę na szybkie tempo mówienia, czego zdają się nie dostrzegać licealiści, którzy francuskiego się nie uczą. Warto jednak podkreślić, iż w przypadku kryterium „trudna wymowa” odchylenie standardowe jest wysokie w grupie A₂, co świadczy o dużym rozrzucie wyników.

4.1.2. Język francuski jako zjawisko estetyczne

Część pytań dotyczyła aspektów estetycznych, jakie wiążą się z językiem francuskim. Wyniki tej części ankiety pokazuje tabela 3.

Tabela 3. Język francuski jako zjawisko estetyczne

Lp.	Język francuski kojarzy mi się z...	A ₁ = 320		A ₂ = 236		B ₁ = 117		B ₂ = 264	
		średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe
1.	elegancją	4,3	0,9	3,9	1,0	4,3	1,0	4,2	1,0
2.	romantycznością	4,1	1,0	3,7	1,2	4,2	1,2	4,1	1,1
3.	wyjątkowością	3,4	1,3	2,8	1,3	3,6	1,2	3,3	1,3
4.	prestżem	3,5	1,3	2,7	1,3	3,4	1,1	3,2	1,3
5.	językiem elit	3,4	1,5	2,6	1,4	3,1	1,4	2,6	1,2
6.	ładnym brzmieniem	4,4	1,3	3,4	1,3	4,1	1,2	3,9	1,2
7.	mało męskim brzmieniem	2,5	1,7	2,9	1,2	2,7	1,2	3,0	1,2

Źródło: opracowanie własne

Z powyższych danych wynika, że większości uczniów poddanych badaniu (bez względu na miasto i uczenie się/nieuczenie się języka francuskiego) francuski kojarzy się z elegancją, romantycznością i ładnym brzmieniem, co potwierdza dość stereotypowe postrzeganie tego języka. Warto w tym miejscu podkreślić różnicę pomiędzy respondentami szkół warszawskich: dla tych uczących się języka francuskiego jest on bardziej wyjątkowy niż dla licealistów, którzy się go nie uczą, co wskazuje raz jeszcze ich pozytywne nastawienie do nauki. Znaczące różnice są widoczne w przypadku kategorii „język elit”: uczniowie, którzy zdecydowali się na naukę języka francuskiego, postrzegają go jako język elitarny, w odróżnieniu od osób uczęszczających na lekcje innych języków.

4.1.3. Język francuski jako zjawisko kulturowe

Część pytań kwestionariusza ankiety dotyczyła aspektów kulturowych związanych z językiem francuskim (elementy kultury wysokiej, niskiej i popularnej). Odpowiedzi respondentów przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Język francuski jako zjawisko kulturowe

Lp.	Język francuski kojarzy mi się z...	A ₁ = 320		A ₂ = 236		B ₁ = 117		B ₂ = 264	
		średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe
1.	wykwintną kuchnią	3,6	1,1	3,3	1,1	3,5	1,2	3,7	1,0
2.	modą	4,2	1,0	3,9	1,0	4,4	1,0	4,2	1,0
3.	sztuką	4,0	1,0	3,6	1,1	4,1	1,0	4,2	3,2
4.	literaturą	3,5	1,1	3,1	1,2	3,4	1,1	3,2	1,1
5.	filmem francuskim	3,6	1,3	3,0	1,3	2,9	1,3	2,7	1,1
6.	ważnymi wydarzeniami historycznymi	3,4	1,2	3,1	1,2	3,4	1,2	3,4	1,2
7.	piosenką francuską	3,7	1,3	3,0	1,3	3,3	1,3	2,8	1,3

Źródło: opracowanie własne

Jak pokazują zebrane dane, dużej większości uczniów (ze wszystkich czterech grup) język francuski kojarzy się przede wszystkim z modą i sztuką, nieco rzadziej z wykwintną kuchnią i literaturą, co podkreśla raz jeszcze dość stereotypowe postrzeganie języka przez osoby poddane badaniu. Różnice pomiędzy uczącymi się a nieuczącymi się języka są widoczne w kategoriach

takich jak film i piosenka francuska: uczący się częściej utożsamiają język z tymi elementami kultury, przy czym tendencja ta jest bardziej wyraźna w przypadku ankietowanych ze szkół warszawskich.

4.1.4. Język francuski jako zjawisko społeczne

Główną cechą każdego języka jest jego funkcja społeczna, ponieważ język stanowi uprzywilejowany instrument interakcji ludzkiej. Bez wątpienia to także cecha języka francuskiego, który należy do jednego z pięciu języków najczęściej używanych na świecie (300 mln użytkowników)¹³. Odpowiedzi respondentów dotyczące społecznej funkcji języka francuskiego pokazuje tabela 5.

Tabela 5. Język francuski jako zjawisko społeczne

Lp.	Język francuski kojarzy mi się z...	A ₁ = 320		A ₂ = 236		B ₁ = 117		B ₂ = 264	
		średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe
1.	wielokulturowością	3,7	1,3	3,4	1,3	3,5	1,1	3,6	1,2
2.	ciekawymi ludźmi	3,3	1,3	2,9	1,1	3,4	1,1	3,2	1,0
3.	ciekawymi podróżami	3,9	1,2	3,4	1,1	4,1	1,0	4,0	1,0
4.	ciekawymi miejscami na świecie	4,0	1,2	3,5	1,1	4,2	1,0	4,0	1,1

Źródło: opracowanie własne

Badani uczniowie często wiążą język francuski z ciekawymi miejscami do zwiedzenia na świecie oraz interesującymi podróżami, przy czym – jeśli chodzi o te ostatnie – średnia arytmetyczna jest wyższa dla respondentów ze Starachowic i Ostrowca Świętokrzyskiego, co może wiązać się z ich pragnieniem wyjazdu z małej miejscowości i chęcią odkrywania „wielkiego świata”. Dostyc często licealiści ze wszystkich grup utożsamiają język francuski z wielokulturowością, przy czym brak jest widocznych różnic pomiędzy poszczególnymi grupami wyodrębnionymi w badaniu. Nieco rzadziej ankietowani postrzegają język francuski z możliwością poznania ciekawych ludzi, przy czym tendencja ta jest mniej widoczna w przypadku osób nieuczących się języka francuskiego.

¹³ https://www.lemonde.fr/afrique/article/2018/10/11/le-francais-cinquieme-langue-la-plus-parlee-dans-le-monde_5367799_3212.html [Dostęp 16 VIII 2019].

4.1.5. Język francuski jako zjawisko polityczne

Ostatni blok pytań badających reprezentacje uczniów dotyczył wymiaru politycznego języka. Francuski jest jednym z oficjalnych języków Unii Europejskiej, a co za tym idzie, językiem często używanym w komunikacji dyplomatycznej. Co więcej, z powodu uwarunkowań historycznych (Wielka Rewolucja Francuska z 1789 roku) często łączy się go z wartościami demokratycznymi, takimi jak wolność, równość i braterstwo, a więc czołowymi wartościami Unii Europejskiej. Odpowiedzi ankietowanych przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Język francuski jako zjawisko polityczne

Lp.	Język francuski kojarzy mi się z...	A ₁ = 320		A ₂ = 236		B ₁ = 117		B ₂ = 264	
		średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe
1.	dyplomacją	3,0	1,2	2,8	1,2	3,0	3,0	2,7	1,1
2.	językiem komunikacji międzynarodowej	2,9	1,5	2,2	1,1	2,8	1,3	2,4	1,1
3.	instytucjami Unii Europejskiej	2,9	1,7	2,8	1,2	2,9	1,2	2,8	1,2
4.	wartościami demokratycznymi	2,8	1,7	2,6	1,2	2,8	1,2	2,7	1,1

Źródło: opracowanie własne

Ankietowanym uczniom język francuski kojarzy się przede wszystkim z dyplomacją, przy czym tendencja ta jest bardziej widoczna wśród respondentów uczących się języka francuskiego. Należy jednak podkreślić, że średnia arytmetyczna nie przekracza wartości 3. W dalszej kolejności język francuski jest utożsamiany z instytucjami Unii Europejskiej, średnie są porównywalne pomiędzy wszystkimi grupami ankietowanych biorących udział w badaniu. Jeśli chodzi o różnice, to są one widoczne pomiędzy uczącymi się i nieuczącymi się języka francuskiego w jego utożsamianiu z językiem komunikacji międzynarodowej i z wartościami demokratycznymi. Nie zauważono widocznych różnic pomiędzy uczniami szkół warszawskich i szkół województwa świętokrzyskiego.

4.2. Reprezentacje uczniów dotyczące przydatności języka francuskiego

Ostatni blok pytań kwestionariusza ankiety poddany analizie w niniejszym artykule ma na celu zbadanie reprezentacji uczniów dotyczących użyteczności języka francuskiego. W tym celu stworzono listę sytuacji, w których francu-

ski może okazać się przydatny. Zadaniem licealisty było przyporządkowanie każdej sytuacji jednej wartości od 1 do 4¹⁴, co umożliwiło wyliczenie średniej arytmetycznej wraz z odchyleniem standardowym. Tabela 7 prezentuje te zbiorcze wyniki.

Tabela 7. Przydatność języka francuskiego

Lp.	Francuski może być przydatny...	A ₁ = 320		A ₂ = 236		B ₁ = 117		B ₂ = 264	
		średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe	średnia arytmetyczna	odchylenie standardowe
1.	w podróży	3,2	1,3	2,4	0,8	2,8	0,9	2,5	0,8
2.	w życiu prywatnym	2,3	0,9	1,6	0,7	2,0	0,9	1,6	0,7
3.	w dalszej nauce	3,1	0,9	1,9	0,8	2,7	0,9	2,2	0,8
4.	w przyszłej pracy	3,1	0,8	2,2	0,9	2,9	0,9	2,3	0,9
5.	w zdobyciu dobrej pracy	3,4	0,8	2,4	1,0	3,2	0,9	2,7	1,0
6.	w kontaktach z obcokrajowcami	3,4	0,7	2,7	0,9	3,3	0,9	2,9	0,9
7.	dla osobistej satysfakcji	3,4	0,8	2,6	1,1	3,1	1,0	2,9	1,1
8.	podczas korzystania z komputerów i innych urządzeń technicznych	1,7	0,8	1,3	0,6	1,9	0,9	1,5	0,7
9.	podczas czytania książek, czasopism, etc.	2,6	1,0	1,9	0,8	2,2	1,0	1,8	0,8
10.	podczas zabawy/rozrywki (filmy, programy telewizyjne, muzyka, gry)	2,8	0,9	1,9	0,9	2,4	0,9	2,1	0,9

Źródło: opracowanie własne

Analiza odpowiedzi ankietowanych uczniów pokazuje, że postrzegają oni język francuski jako język średnio przydatny w codziennym życiu. Niemniej uczący się języka dostrzegają więcej korzyści płynących ze znajomości języka francuskiego niż osoby nieuczące się, co potwierdza raz jeszcze ich pozytywny stosunek do nauki. Respondenci uczący się języka francuskiego są zdania, że może się im przydać w zdobyciu dobrej pracy i w kontaktach z obcokrajowcami, jak również w podróży. Co ciekawe, deklarują, że uczą się języka francuskiego dla osobistej satysfakcji. Uczący się francuskiego uważają, że może im się

¹⁴ 1 = wcale nieprzydatny, 2 = niezbyt przydatny, 3 = całkiem przydatny, 4 = bardzo przydatny.

przydać w dalszej nauce lub w przyszłej pracy. W oczach osób ankietowanych język francuski jest mniej przydatny podczas czytania książek/czasopism, jak również podczas zabawy i rozrywki czy też w życiu prywatnym. Z kolei nie przydaje się w czasie korzystania z komputera i innych urządzeń technicznych, co nie może dziwić, ponieważ językiem instrukcji jest zazwyczaj język polski lub angielski. W analizie danych nie zaobserwowano istotnych różnic pomiędzy uczniami szkół warszawskich i szkół województwa świętokrzyskiego.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy sformułowaliśmy następujące wnioski, odnosząc się do poszczególnych hipotez postawionych na wstępie badania. Potwierdziło się nasze przypuszczenie, że polscy licealiści mają raczej stereotypowy obraz języka francuskiego jako języka o ładnym brzmieniu, ale trudnego do nauczenia się, języka kojarzonego z przejawami zarówno kultury wysokiej, jak i codziennej. Brak większych różnic pod tym względem pomiędzy uczniami z Warszawy a uczniami ze Starachowic i z Ostrowca Świętokrzyskiego może świadczyć o powszechności wspomnianego stereotypu języka francuskiego wśród polskiej młodzieży licealnej. Niemniej zauważyć należy występowanie różnic pomiędzy uczącymi się języka francuskiego i licealistami, którzy wybrali inny drugi język obcy – ci pierwsi wskazują na więcej cech charakterystycznych języka francuskiego, przez co można uznać ich reprezentacje za mniej stereotypowe, bardziej rozwinięte i realistyczne. Ponadto dostrzegają w większym stopniu przydatność nauki francuskiego w przyszłości dla uzyskania lepszej pracy. Jeżeli chodzi o oczekiwane różnice w postrzeganiu języka francuskiego przez młodzież szkół warszawskich i młodzież szkół województwa świętokrzyskiego, stwierdziliśmy przypisywanie większej wartości pragmatycznej nauce tego języka przez licealistów z Warszawy. Taki wynik nie zaskakuje, zważywszy na mniejsze możliwości wykorzystania znajomości języka francuskiego w województwie świętokrzyskim niż w stolicy. Na podstawie odpowiedzi zarówno uczących się, jak i nieuczących się języka francuskiego w obu badanych środowiskach klaruje się zestaw kryteriów związanych z reprezentacjami społecznymi języka, które wydają się zachęcać lub zniechęcać do podjęcia jego nauki. Zgodnie z naszym założeniem pozytywne znaczenie mają z jednej strony względy estetyczne, przyjemność obcowania z językiem, z drugiej zaś postrzeganie francuskiego jako języka użytecznego podczas pracy w firmach oraz w instytucjach Unii Europejskiej. Natomiast nie sprzyjają wyborowi języka francuskiego wyobrażenia o dużym stopniu trudności jego nauki oraz przeświadczenie o małej przydatności w każdej z dziedzin życia w Polsce. Konkludując, zauważamy, iż mimo ogólnie pozytywnego nastawienia do samego języka francuskiego (o czym świadczy wiele pozytywnych skoja-

rzeń z kulturą, komunikacją społeczną czy pięknem języka) badani licealiści w swoich reprezentacjach dotyczących języka francuskiego posiadają obraz języka średnio przydatnego, z którym nie ma zbyt dużego kontaktu na co dzień. W tej sytuacji motywy wyboru nauki języka francuskiego jako drugiego języka obcego mogą w dużej mierze wiązać się z indywidualnym doświadczeniem ucznia owocującym bogatą biografią językową oraz osobistymi aspiracjami (nauka języka dla przyjemności, chęć studiowania za granicą czy zdobycia ciekawej pracy w przyszłości).

Bibliografia

- Chiffres clés de l'enseignement des langues à l'école en Europe. Rapport Eurydice*. 2017. Luxembourg: Office des publications de l'Union européenne.
- Dabène Louise. 1997. *L'image des langues et leur apprentissage*. W: *Les langues et leurs images*. Red. Matthey M. Neuchâtel: IRDP Éditeur: 19-23.
- Defays Jean-Marc. 2018. *Enseigner le français langue étrangère et seconde. Approche humaniste de la didactique des langues et des cultures*. Bruxelles: MARDAGA Supérieur.
- Jodelet D. 1994. *Les représentations sociales*. Paris: PUF.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej. 2016. *Podstawa programowa – język obcy*. W: <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2016/11/podstawa-programowa-%E2%80%93-jezyk-obcy.pdf> [Dostęp 9 II 2018].
- Moore Danièle. 2001. *Les représentations des langues et de leur apprentissage : itinéraires théoriques et trajets méthodologiques*. W: *Représentations des langues et de leur apprentissage. Références, modèles, données, méthodes*. Moore D. Paris: Didier: 7-22.
- Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2017/2018*. 2018. Warszawa-Gdańsk: Główny Urząd Statystyczny - Urząd Statystyczny w Gdańsku. W: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/oswiata-i-wychowanie-w-roku-szkolnym-20172018,1,13.html#> [Dostęp 23 II 2020].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* (Dz.U. 2018 poz. 467). W: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000467/O/D20180467.pdf> [Dostęp 23 II 2020].

ZAŁĄCZNIK

Tabela 1. Charakterystyka ogólna

		Uczniowie uczący się JF		Uczniowie nieuczący się JF	
		A ₁ = 320	B ₁ = 117	A ₂ = 236	B ₂ = 264
Płeć	kobieta	253 (79%)	89 (76%)	126 (53%)	175 (66%)
	mężczyzna	67 (21%)	28 (24%)	108 (46%)	89 (34%)
	brak informacji	---	---	2 (1%)	---
Klasa	I LO	181 (57%)	168 (64%)	45 (19%)	168 (64%)
	II LO	108 (33%)	96 (36%)	112 (47%)	96 (36%)
	III LO	31 (10%)	0 (0%)	78 (33%)	0 (0%)
	brak informacji	---	---	1 (1%)	---
Języki w szkole podstawowej	angielski	317 (99%)	117 (100%)	226 (96%)	262 (99%)
	francuski	60 (19%)	1 (1%)	11 (5%)	1 (0%)
	hiszpański	16 (5%)	2 (2%)	13 (6%)	0 (0%)
	niemiecki	42 (13%)	36 (31%)	79 (33%)	93 (35%)
	rosyjski	15 (5%)	2 (2%)	22 (9%)	2 (2%)
	włoski	3 (1%)	1 (1%)	1 (1%)	0 (0%)
	inne	8 (3%)	0 (0%)	2 (1%)	1 (0%)
Języki w gimnazjum	angielski	307 (96%)	114 (97%)	225 (96%)	262 (99%)
	francuski	168 (53%)	9 (8%)	10 (4%)	9 (3%)
	hiszpański	50 (16%)	3 (3%)	44 (19%)	10 (4%)
	niemiecki	104 (33%)	99 (85%)	175 (74%)	207 (78%)
	rosyjski	14 (4%)	10 (9%)	17 (7%)	37 (14%)
	włoski	2 (1%)	2 (2%)	0 (0%)	1 (0%)
	inne	12 (4%)	0 (0%)	6 (3%)	3 (1%)

Źródło: opracowanie własne

Tabela 2. Kontakt z językiem francuskim

Motywy		Uczniowie uczący się JF		Uczniowie nieuczący się JF	
		A ₁ = 320	B ₁ = 117	A ₂ = 236	B ₂ = 264
Przynajmniej jeden pobyt we Francji	TAK	210 (66%)	22 (19%)	100 (42%)	31 (12%)
	NIE	110 (34%)	95 (81%)	136 (58%)	232 (88%)
Przynajmniej jeden pobyt w kraju francuskojęzycznym innym niż Francja	TAK	141 (44%)	27 (23%)	64 (27%)	33 (12,5%)
	NIE	179 (56%)	90 (77%)	172 (73%)	231 (87,5%)
Znajomość języka francuskiego przez osoby, z którymi uczeń mieszka	TAK	92 (29%)	24 (21%)	48 (20%)	26 (10%)
	NIE	228 (71%)	93 (79%)	188 (80%)	238 (90%)
Znajomość języka francuskiego przez znajomych ucznia	TAK	276 (86%)	70 (60%)	186 (79%)	191 (72%)
	NIE	44 (14%)	47 (40%)	50 (21%)	73 (28%)
Obecność osób francuskojęzycznych w okolicy miejsca zamieszkania ucznia	TAK	80 (25%)	13 (11%)	40 (17%)	20 (8%)
	NIE	240 (75%)	104 (89%)	196 (83%)	244 (92%)

Źródło: opracowanie własne

Tabela 3. Motywy podjęcia nauki języka francuskiego

Motywy	A ₁ = 320		B ₁ = 117	
	TAK	NIE	TAK	NIE
Nauka języka narzucona przez szkołę	148 (46%)	172 (54%)	9 (8%)	108 (92%)
Samodzielny wybór ucznia	186 (58%)	134 (42%)	26 (22%)	91 (78%)
Wybór podyktowany zdaniem rodziców	56 (18%)	264 (82%)	4 (3%)	113 (97%)
Chęć podjęcia studiów w kraju francuskojęzycznym	118 (37%)	202 (63%)	21 (18%)	96 (82%)
Konkurencyjność na rynku pracy	250 (78%)	70 (22%)	44 (38%)	73 (62%)

Źródło: opracowanie własne

Tabela 5. Liczba godzin języka francuskiego w tygodniu

	1 godzina	2 godziny	3 godziny	4 godziny	5 i więcej godzin
A ₁ = 320	2 (1%)	23 (7%)	161 (50%)	8 (3%)	124 (39%)
B ₁ = 117	2 (2%)	107 (91%)	2 (2%)	1 (1%)	3 (3%)

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4. Motywy niepodjęcia nauki języka francuskiego

Motywy	A ₂ = 236		B ₂ = 236	
	TAK	NIE	TAK	NIE
Szkoła nie oferowała nauki języka francuskiego na poziomie odpowiednim dla ucznia	12 (5%)	224 (95%)	36 (14%)	228 (86%)
Szkoła w ogóle nie oferowała nauki języka francuskiego	4 (2%)	232 (98%)	51(19%)	213 (81%)
Język francuski nie podobał się uczniowi	120 (51%)	116 (49%)	118 (45%)	146 (55%)
Język francuski wydawał się uczniowi trudny	126 (54%)	110 (46%)	157 (59%)	107 (41%)
Uczeń nie chciał kontynuować nauki języka francuskiego	30 (13%)	206 (87%)	47 (18%)	217 (82%)
Język francuski nie wydawał się uczniowi przydatny w przyszłości	147 (62%)	89 (38%)	157 (59%)	107 (41%)

Źródło: opracowanie własne